

## PRIKAZ KNJIGE

# Očuvanje biljnih genetskih izvora

ZLATKO LIBER\*

Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Biološki odsjek, Botanički zavod, Marulićev trg 9A, HR-10000 Zagreb, Hrvatska

\*Autor za dopisivanje / corresponding author: [zlatko.liber@biol.pmf.hr](mailto:zlatko.liber@biol.pmf.hr)

Udžbenik „Očuvanje biljnih genetskih izvora“ autora Zlatka Šatovića, Martine Grdiša, Nine Jeran i Filipa Varge prvenstveno je namijenjen studentima Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koji su upisali istoimeni predmet u okviru svog diplomskog studija. Bez sumnje, navedeni je udžbenik vrlo koristan kao dodatna literatura studentima koji slušaju srodne predmete na matičnom fakultetu kao i na Prirodoslovno-matematičkom i Šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu kao i na srodnim fakultetima na drugim hrvatskim sveučilištima.

Dvanaest je poglavlja udžbenika razvrstano u četiri tematske cjeline. Prva tri poglavlja čine sveobuhvatan uvod u očuvanje biljnih genetskih izvora, znanost i struku koja se prvenstveno bavi analizom i očuvanjem unutarvrstne raznolikosti kao jedne od sastavnica bioraznolikosti, a posvećena su objašnjenju drugih dviju sastavnica raznolikosti, a to su raznolikost ekosustava i raznolikost vrsta. Sljedeća su tri poglavlja posvećena objašnjenju važnosti očuvanja unutarvrstne raznolikosti kao i opisu strukture biljnih genetskih izvora odnosno tipova germplazme koji nam danas stoje na raspolaganju. Proces udomaćenja i širenja uzgoja kulturnih biljnih vrsta kao i utjecaj modernog oplemenjivanja bilja i industrijalizirane poljoprivredne proizvodnje na stanje biljnih genetskih izvora opisan je u sljedeća tri poglavlja. Završna su tri poglavlja posvećena strategijama očuvanja biljnih genetskih izvora, ciljevima i zadacima banaka biljnih gena te pravnom okviru za očuvanje biljnih genetskih izvora.



Sadašnjim i budućim botaničarima (naročito studentima Prirodoslovno-matematičkog fakulteta) kao i svima koji se zanimaju za raznolikost biljnog svijeta koji nas okružuje naročito bih preporučio osmo poglavlje ovog udžbenika pod naslovom „Evolucija kulturnih biljnih vrsta: Udomaćenje“ posvećeno procesu udomaćenja biljnih vrsta u kojem su autori pokušali odgovoriti na pitanja kada, gdje i zašto je došlo do tog prijelomnog događaja u evoluciji ljudske vrste i kako je tekla ta preobrazba

divlje u kulturnu biljnu vrstu. Naime, botaničari često nisu skloni proučavati raznolikost kulturnih biljnih vrsta smatrajući da bi žarište zanimanja „pravog“ botaničara trebala biti raznolikost iskonske flore nepomućene čovjekovim utjecajem. U navedenom, osmom poglavlju kao i u narednom, devetom naslovljenom „Evolucija kulturnih biljnih vrsta: širenje uzgoja“ istaknute su teškoće prilikom razlikovanja divljih i kulturnih genotipova, jer neka jasna granica zapravo i ne postoji budući da intenzivna interakcija između čovjeka i biljaka traje barem nekih 12 000 godina, a to je činjenica koju moramo imati na umu prilikom bilo kakvog botaničkog istraživanja.

Posebnu vrijednost ovoga udžbenika predstavlja ju izdvojeni tekstovi naslovljeni kao „Priča o...“. Pritom se radi o svojevršnim studijama slučaja koje dodatno objašnjavaju temu određenog poglavlja, a često se temelje na rezultatima istraživanja u kojima su autori ovog udžbenika sudjelovali. Navedene su „priče“ vrlo zanimljivo štivo za svakoga bez obzira na stručnost i obrazovanje. Tako su u „Priči o Teutinom zvončiću: Kako je otkrivena dosad nepoznata biljna vrsta“ opisani rezultati istraživanja koji su doveli do priznavanja nove vrste hrvatske flore, dok nam „Priča o „kaktusu“ *Hoodia*: Tradicijsko znanje i biogusarstvo“ govori o prijemcima između patentnog prava i zaštite tradicijske baštine lokalnih zajednica, a usput smo naučili da je usklićnik u nazivu naroda !Kung jedan od „coktajućih“ suglasnika koji je zaštitni znak kojsanske porodice jezika. Onima koji se još uvijek sjećaju velikog filmskog hita iz osamdesetih pod nazivom „Bogovi su pali na tjemenu“ sve će biti jasno. S druge strane „Priča o Nikolaju Ivanoviču Vavilovu:

Znanstvenik u zlosretnom vremenu“ sumorna je, ali inspirativna priča o vremenu kada je briljantan znanstveni rad mogao biti istovremeno i opasan po život.

Autori jasno napominju da je gubitak raznolikosti biljnog svijeta neumitno vezan uz opstanak čovječanstva. U prvom su poglavlju citirali bugarskog književnika Georgija Gospodinova koji je u romanu „Vremensko utočište“ objavljenom 2020. godine sadašnje stanje komentirao na sljedeći način: „Sada, dolaskom antropocena, prvi put glečer, kornjača, vinska mušica, ginko i kišna glista tako silovito osjećaju da se nešto u ljudskoj eri promijenilo. Mi smo apokalipsa svijeta. U tom smislu i vlastita apokalipsa. Kakve li ironije – antropocen, prva era nazvana po čovjeku, najvjerojatnije će biti i posljednja za njega.“

Bez obzira na često turobna pitanja vezana za gubitak raznolikosti i opstanak čovječanstva autori u predgovoru navode da „Ukoliko čitatelju ovog udžbenika uspijemo prenijeti barem dio našeg oduševljenja biljnom raznolikošću koja nas okružuje, smatrat ćemo da smo dobro obavili svoj posao.“ Mišljenja sam da je taj posao vrhunski obavljen.

Udžbenik „Očuvanje biljnih genetskih izvora“ objavljen je u 2023. godini u nakladi Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a nastao je u okviru projekta „Bioraznolikost i molekularno oplemenjivanje bilja“ Znanstvenog centra izvrsnosti za bioraznolikost i molekularno oplemenjivanje bilja (ZCI CroP-BioDiv) kojeg sufinancira Europska unija iz Europskog fonda za regionalni razvoj. Knjiga je dostupna besplatno na poveznici: <https://www.agr.unizg.hr/publication/32/>